

Elisabeth Beijer
Torbjörn Forkby

Ett steg till – evidensbaserad praktik i en lärande organisation

Erfarenheter av FoU-stöd till enhetschefer för en evidensbaserad praktik

Inledning

I detta paper beskrivs en satsning inom FoU Väst/GR på att bidra till utvecklingen av en evidensbaserad praktik genom att arrangera FoU-cirkel för chefer. Vår uppfattning är att FoU-miljöerna har en viktig roll att spela när det handlar om denna inriktning genom att samla aktörer från olika verksamheter, fokusera diskussioner, ge konkreta exempel på tillvägagångssätt och knyta samman diskussioner nationellt och lokalt. Men det handlar också om att gå in i diskussioner och utvecklingsarbete med en egen idé om vad begrepp och praktik står för och kan innebära.

Man kan utan tvekan säga att inriktningen mot att utveckla socialtjänstens verksamhet till att bli mer evidensbaserad har varit en av de allra tydligaste ambitionerna under det första decenniet av 2000-talet. Den har samtidigt varit en av de mest diskuterade. Olika läger bildades snabbt, vart och ett med sin egen förståelse av inriktningen, dess möjligheter och konsekvenser. Även inom FoU-miljöerna har det funnits olika meningar. Sett mot bakgrund av att diskussionen om en evidensbaserad praktik startade enbart något i tiden efter expansionen av FoU-enheter runt om i Sverige är det tämligen naturligt att inriktningen varit omdiskuterad. Ibland har den uppfattats som ett hot mot FoU-miljöerna, exempelvis då en av Socialstyrelsens utvärderingar menade att verksamheterna ofta vilar på en bräcklig grund finansiellt och kompetensmässigt för att kunna medverka till en fördjupning av det kunskapsbaserade projektet (Börjeson, m. fl., 2003). Men på senare år verkar FoU-miljöerna ha blivit ianspråkta på ett annat sätt som partner och agenter mellan stat och kommun (SOU, 2008), i vilket fall så länge man arbetar med frågor som uppfattas som angelägna och med metoder som ses som relevanta.

Det evidensbaserade projektet har inneburit olika ställningstaganden inom och mellan FoU-miljöerna. Vissa har sett införandet av en evidensbaserad praktik som en huvudfråga för FoU-enheter. I sin mest utpräglade form blir FoU-miljöerna en viktig strategisk nod för att harmonisera policy och verksamhetsinnehåll i relationen mellan stat och kommuner. Andra aktörer har iakttagit större tveksamhet rörande inriktningen. En ståndpunkt kan sägas vara den att FoU-miljöerna måste bevara en självständig position i förhållande till stat och även till lokal policy. Som mest nyttiga är FoU-miljöerna som en nära, men ändå kritiskt granskande och reflekterande aktör i förhållande till andra aktörer (se diskussion om idéer för fou-miljöer i Karlsson Vestman, 2011; Thydén, 2009).

Inom FoU i Väst/GR har frågan om det evidensbaserade projektet i allmänhet och hur vi ska förhålla oss till det i synnerhet varit diskuterat. Konkreta uttryck för detta engagemang har varit ett antal konferenser, medverkan i forskningsprojekt som exempelvis innebär en RCT-design, medverkan i den statliga utredningen kring evidensbaserad praktik

inom socialtjänsten under Kerstin Wigzells ledning samt i samband med utvecklingen av de regionala plattformarna. Medarbetare vid verksamheten har också medverkat i nationella och internationella publikationer där olika aspekter på vad relationen mellan FoU-miljöer och kunskapsbaserad praktik kan innebära har belysts; om att FoU-projekt måste designas i förhållande till lokala och kontextuella förutsättningar bland annat ifråga om den kända kunskapsbasen inom området och traditioner för lärande och utveckling för att vara ”nyttiga”. En bristande anpassning förlorar lätt nyttovärdet (Forkby, 2009). FoU-verksamheten i Sverige har unika möjligheter att bistå praktiken i kunskapsutvecklingsarbetet genom att man ägs av regionala välfärdsaktörer och finns integrerade i eller nära det praktiska utövandet av det sociala arbetet. Internationellt sett är detta en ovanlig konstruktion. FoU-projekten genomförs i samverkan mellan forskare och praktiskt verksamma utifrån angelägna frågor som finns lokalt och regionalt för att stärka lärandet (K. Alexanderson, m. fl., 2009). FoU-verksamheten har en flexibilitet och kompetens för att kunna anta olika roller med skilda arbetsformer för att gynna utvecklingen av en evidensbaserad praktik i förhållande till exempelvis nationella aktörer och universitet (K Alexanderson, m. fl., 2010).

De diskussioner, konkreta projekt och annat engagemang som funnits i princip sedan starten 1999 inom FoU i Väst/GR uppfattade vi samtidigt saknade en viktig beståndsdel. Vi hade inte funnit former där vi tillsammans med kommunerna arbetade i någorlunda långsiktiga och verksamhetsnära utvecklingsarbete. Det var heller inte klart för oss om det var eller borde vara en del av vårt uppdrag, om det fanns intresse från kommunerna för ett sådant samarbete och framförallt inte hur vi kunde gå tillväga. En sak var vi dock övertygade om; Det skulle vara märkligt om vi som verksamhet med ett tydligt uppdrag att medverka till kunskaps- och kvalitetsutveckling ställde oss vid sidan av eller på annat sätt avstod från att försöka prova former för ett sådant mer verksamhetsnära utvecklingsarbete. Med andra ord upplevde vi att vi pratat och diskuterat mycket kring vad evidensbaserat arbete kan och bör vara, men vi hade inte riktigt brottats med frågorna på allvar – så dags för verkstad!

Några utgångspunkter

När vi planerade för detta mer utvecklingsnära engagemang vägledades vi av några idéer:

1. *Använda en FoU-arbetsform.* Vi skulle använda en för oss känd modell för utvecklingsarbete. Detta skulle ge en någorlunda trygghet kring ramfaktorer (lokaler, fika, ekonomi), pedagogik (samspel mellan oss gruppleddare och deltagare på olika sätt) och deltagarnas självständiga bidrag (frågor som utgick från lokala utvecklingsbehov, presentationer, hemuppgifter, utbyte av varandra och diskussionsvilja).
2. *Mellanchefer har en viktig position för utveckling.* Vi skulle vända oss till personer i chefsställning i organisationerna. Helst i mellanchefposition då dessa har såväl kontakt med övergripande ledning (policynivå) och verksamheten (operativ nivå). Mellancheferna uppfattade vi ha en nyckelposition i organisationerna om evidensbaserad praktik verkligen ska innebära något i praktiken, och inte minst för att kritiskt relatera evidensfrågan i tvärsnittet mellan policy och den vardagliga verksamheten.
3. *FoU-kompetens.* Vi avsåg också att i använda personer knutna till FoU i Väst/GR som föreläsare för att på så sätt dels undersöka vad vi med egna resurser kunde åstadkomma och då samtidigt bygga upp en egen kompetens inom området i verksamheten.
4. *Använda befintliga material.* Vi önskade också pröva material som tagits fram bland annat från Socialstyrelsen för att se hur detta fungerade i gruppen, samt ge gruppen möjlighet att själva sätta sig in i skriftligt material av olika slag.
5. *Öppenhet för olika perspektiv.* Vi ville ha en självständig plattform när vi diskuterade evidensbaserad praktik. Denna kom att innebära att vi var noga med att inte propagera för den

ena eller andra ståndpunkten, utan lade oss vinn vid att presentera och låta deltagarna diskutera kring olika perspektiv i frågan.

6. *Nyttiggörande: utveckling och förbättring av det sociala arbetet för berörda personer det centrala.* Även om vi försökte att inte positionera oss i endera lägret ifråga om evidensprojektet var tre grundläggande tankefigurer viktiga:

- a) Evidensbaserat arbete handlar om att utveckla och förbättra det praktiska sociala arbetet. Men om det ska göra så måste de som agerar för denna utveckling förstå och ta hänsyn till hur det praktiska sociala arbetet ser ut, dess förutsättningar, traditioner och rutiner för att verkligen göra skillnad. Att försöka trycka ned en och samma färdiga modell nedåt i olika sorters verksamheter är i bästa fall naivt.
- b) Utvecklingen av en evidensbaserad praktik kan ses inom ramen för utvecklingen av en lärande organisation. De flesta delar av det sociala arbetet präglas av fundamental osäkerhet rörande orsaksförhållande och effekter. Det är med andra ord ofta långt till dess att man kan säga att verksamheten bedrivs enligt en evidensbaserad modell om man att med någorlunda säkerhet kunna prognosticera ett visst utfall. Denna förutsättning skapar samtidigt stora behov av att utveckla olika former för lärande i organisationen. Ett utvecklingsarbete måste därför omfatta en bredd av frågor.
- c) Det viktigaste i en evidensbaserad praktik är möjligheten och viljan till att ställa frågor kring sin verksamhet (dess funktion, innehåll och konsekvenser) samt att på ett noggrant och öppet sätt söka svar. Därefter översätta till den egna verksamheten och anpassa stöd till "svaret". I steget därefter handlar det om att ställa förnyade frågor – i en process som kan förstås som en lärandecirkel för ett evidensbaserat arbete. Det handlar alltså idag inte (och sannolikt inte inom lång tid framöver) om att följa några fasta policy, eller metodrekommendationer. Ej heller om att välja ut en mindre del av det sociala arbetet som får symbolisera evidensbaserad praktik. Det är istället en långsiktig utveckling som omfattar helheten av det system det sociala arbetet är inbäddat i på olika nivåer från direkttötet mellan socialarbetare och klient, över till när kollegor eller brukare diskuterar sinsemellan, till hur politiker och chefer gör ställningstaganden kring vårdinriktningar och policy över till hur denna praktik länkas samman med andra verksamheter, till forsknings- och utvecklingsverksamheter och till olika nationella organ. Och med detta synsätt är vi bara i början på en utveckling. En början där vi mot bakgrund av det sociala arbetets karaktär kan säga att vi kanske aldrig ser slutet av. Men, detta är inget nytt – så har det alltid varit.

Med dessa utgångspunkter valde vi alltså att pröva FoU-cirkeln som arbetsform. Med cirkeln som utgångspunkt har vi därefter arrangerat en kurs i evidensbaserad praktik som också vände sig till chefer inom socialtjänsten. Uppläggen på de båda projekten var likartade varför vi här väljer att koncentrera presentationen på cirkeln. Skillnaden mellan kursen och cirkeln var att kursen enbart vände sig till chefer inom Göteborgs Stad, hade drygt trettio anmälda och var upplagd på heldagar istället för halvdagar. Tanken med att lägga ut kursen på heldagar var att ge chefer möjlighet till fördjupande diskussioner kring det aktuella temat tillsammans med kollegor och möjliggöra eget fördjupningsarbete. Det är av erfarenhet annars svårt att få chefer att prioritera tid för denna sorts aktivitet.

Arbetsformen – FoU-cirkel

FoU-cirklar är en av de arbetsformer som använts flitigast vid FoU i Väst/GR i syfte att åstadkomma ett verksamhetsnära utvecklingsarbete och stimulera till lärande med utgångspunkt i verksamhetsrelevanta spørsmål. Ett förhållande till att FoU-cirkeln ofta har lockat deltagare kan vara att arbetsformen inte alls är revolutionerande eller på något sätt

avvikande form för lärande. Tvärtom, den anknyter istället till välbekanta föreställningar om hur man kan fördjupa sig inom ett område, och då i första hand till studiecirkeln. Vissa kan också tidigare stött på försök med forskarcirklar där engagerade forskare velat komma utanför universitetets väggar och diskutera och ofta presentera sin forskning för praktiker och andra (Holmstrand & Härnsten, 1993; Lundberg, 1997; Lundberg & Starrin, 1990). Det som karakteriserar FoU-cirkeln i förhållande till dessa former är dock att den egna verksamheten och frågeställningar genererade i denna ofta utgör utgångspunkten för deltagarnas engagemang. Arbetsformen uppfattas i allmänhet mycket positivt av deltagarna då den ger upphov till en mängd möten för erfarenhetsutbyten, möjlighet till dialog och reflektion kring den egna verksamheten och fördjupning genom forskningsanknytning, eget arbete och kortare föreläsningar (Forsberg, 2006).

De FoU-cirklar som arrangerats inom FoU i Väst/GR har i allmänhet utgått från definierade frågeställningarna i verksamheterna och byggt på nära dialog mellan medverkande och ledare. FoU-cirklarna har en tydlig partipatorisk utformning genom att de utformas gemensamt av ledare och deltagarna. Ledaren ger en struktur för arbetet i cirkeln, bidrar med föreläsningar och forskningslitteratur och hjälper till så att processen förs framåt. Ofta gör deltagarna någon form av fördjupningsarbete. Resultaten sprids till andra genom rapporter och seminarier.

Syfte

Syftet som formulerades var att cirkeln skulle erbjuda en möjlighet att fördjupa kunskapen om vad evidensbaserad praktik kan innebära för lärande, kvalitet och utveckling i praktisk/klinisk verksamhet. Tanken var att få en reflekterad kunskap och insikt i vad en evidensbaserad praktik kan innebära i verkligheten samt vägar dit.

Hur vi gick tillväga

FoU-cirkeln genomfördes under 2010 – 2011 och samlade tolv enhetschefer eller motsvarande. Cheferna kom från sex kommuner, i Göteborg från fyra förvaltningar. Flertalet var chefer för barn- och ungdomsverksamhet inom individ- och familjeomsorg eller funktionshinderområdet. Ledare var Torbjörn Forkby, forskare och Elisabeth Beijer, samordnare, båda vid FoU i Väst/GR.

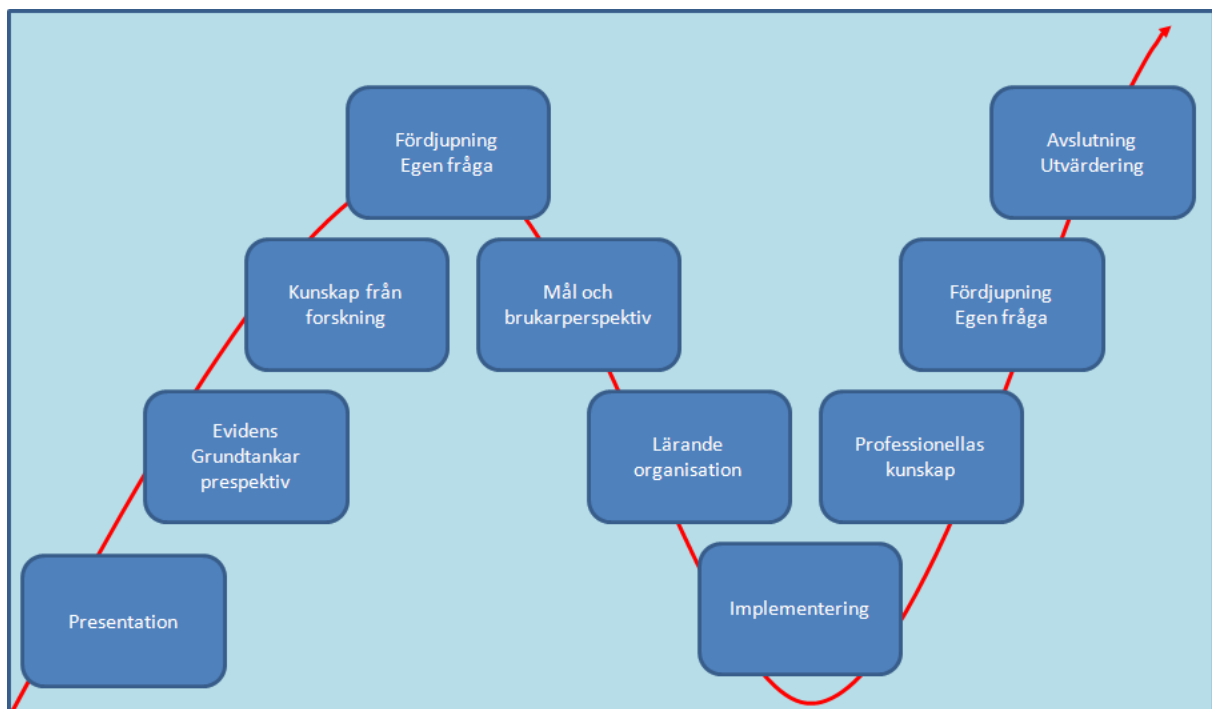
Deltagarna formulerade var för sig en frågeställning som man ville komma vidare i på något sätt. Idén var att med frågan som grund söka stöd i de olika momenten för att åstadkomma en evidensbaserad praktik.

Cirkeldeltagarna träffades vid nio tillfällen, en halvdag varje gång. Upplägget vid träffarna var ungefär detta:

- Några frågor från förra gången?
- Föreläsning på dagens tema.
- Dialog och erfarenhetsutbyte utifrån temat, ibland någon övning.
- Kortare presentationer av det egna utvecklingsarbetet med reflektioner från övriga.
- Till nästa gång, ibland hemuppgifter.

Bildspel med föreläsningens hållpunkter hade förberetts till varje tillfälle och kompletterades med anteckningar från dialogerna som följde. Dokumentationen skickades ut till alla deltagare direkt efter cirkeltillfället. Övrigt stöd- och referensmaterial tillhandahölls upptryckt. Det var till exempel artiklar som berörde dagens tema eller avsnitt ur studiehäften från Socialstyrelsen.

I nedanstående bild förtecknas i en tidsordning de olika teman som togs upp. Bilden ger en uppfattning av hur processen för cirkeln var tänkt. Första gången upptogs av allmän presentation av cirkeln samt en diskussion kring vilka förväntningar hade och de frågor som deltagarna önskade fördjupa sig inom. Andra gången koncentrerades på grundbegrepp och idéer med evidensbaserad praktik. Denna gång länkas sedan över till hur man söker kunskap från forskning och vid senare tillfällen diskuteras samma fråga kring brukarens och den professionelles erfarenheter, kompetens och kunskaper. Man kan också se att några tillfällen ägnas näst helt åt en fördjupning av den egna frågeställningen, men sådana diskussioner förekom i princip vid varje tillfälle. Varje träff innehöll stort utrymme för dialog och deltagarnas egna reflektioner. Många av dessa kom spontant, men frågor och/eller övningar hade också förberetts inför de olika gångerna. Nedan presenteras de olika cirkelträffarna något mer utförligt för att ge en bild av uppläggningsen.



Figur 1 Processbild över uppläggningsen av FoU-cirkeln

(I den kurs som gavs för chefer i Göteborg kompletterades med teman kring utvärdering/programteori, systematiska bedömningsinstrument samt mål/budgetarbete för Göteborgs Stad. Förutom medarbetare vid FoU i Väst/GR medverkade företrädare för staden samt brukarorganisationer som föreläsare).

Uppläggningsen och teman för de olika träffarna

De teman som behandlades vid träffarna var följande (redovisade för varje träff):

1 Inledning

Presentation. Syftet med cirkeln. Förväntningar. Varför en cirkel om detta tema? Vad är FoU i Väst/GR?

Hemuppgift: att välja att läsa en artikel, av Göran Rosenberg eller Karin Tengvald, artiklarna gav olika perspektiv på evidensbaserad praktik. ("Vad kan bevisas?" Göran Rosenberg Ledare i Dagens Nyheter 24 juli 2009 respektive "Den evidensbaserade praktiken i sitt sammanhang" Karin Tengvald i Evidensbaserad praktik i socialt arbete, 2008, Gothia förlag).

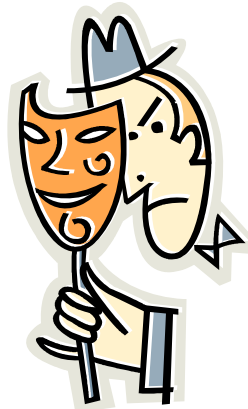
2 Evidensbaserad praktik

Föreläsning (Torbjörn Forkby): Evidensbaserad praktik, möjligheter och problem. Kunskapsbaserat arbete som ett sätt att ifrågasätta invanda tankesätt. Att få ihop ett sammanhang. Behov och intresse för evidensbaserad praktik. Något om metoder. Exempel på länkar där man hittar forskningsresultat.

Övning 1: Att ikläda sig Karin Tengvalds, alternativt Göran Rosenbergs, gestalt utifrån de artiklar man läst, och argumentera för respektive mot idén om evidensbaserad praktik.

Övning 2: Använda verktyget ”Prioritera och leda ett förändringsarbete”, ur Socialstyrelsens studiematerial Att leda evidensbaserad praktik – en guide för dig som är chef inom socialt arbete.

Hemuppgift: Formulera en fråga utifrån ett problem, förbättrings- eller utvecklingsområde på hemmaplan som man vill ta med sig i cirkeln.



3 Kunskap från forskning

Föreläsning (Torbjörn Forkby): Att söka kunskap i forskning och att precisera problem. Olika typer av forskning och interventionsstudier. Kvalitetsbedömning av studier. Systematiska kunskapsöversikter. Evidensbaserade metoder.

Genomgång av de frågor var och en formulerat, några exempel:

”Självbestämmande, försumlighet, var går gränsen?” (Denna fråga gällde gruppboende)

”Relationsproblem mellan den unge och föräldrarna vilket tar sig uttryck i att den unge kommer till oss och säger att hon/han inte vill bo kvar hemma.”

”Hur hitta ett mätinstrument för insatsen Intensiv hemmaplanslösning?”

”Införa instrumentet Audit för att uppmärksamma riskbruk.”

Övning: Fördjupning av formuleringen av problemet, förbättrings- eller utvecklingsområdet.

Hemuppgift: Söka kunskap kring den egna frågan i forskningslänkar, vad hittar man, vilka informationskällor verkar lämpliga att hålla sig uppdaterad kring?



4 Genomgång av deltagarnas utvecklingsområden

Föreläsning (Torbjörn Forkby): Gemensamma faktorer i förändringsarbete.

Deltagarna beskrev sina frågor. Frågorna kunde delas in i tre spår där spåren skulle kunna föranleda olika vägar till utveckling av en evidensbaserad praktik:

Den långa vägen	Metodvägen	Utvärderingsvägen
<ul style="list-style-type: none"> •Sök efter kunskap i forskning •Sammanställ de professionella erfarenheterna •Ta reda på brukares erfarenheter •Gör överväganden och försök få ihop de olika delarna •Pröva något nytt •Utvärdera •Tillämpa i större omfattning •Kontinuerlig uppföljning och förbättring 	<ul style="list-style-type: none"> •Vilka frågor bör man ställa sig när man vill införa en viss metod? •Pröva metoden i liten skala •Utvärdera den ur ett brukarperspektiv och ett professionellt perspektiv •Tillämpa i större omfattning •Kontinuerlig uppföljning och förbättring 	<ul style="list-style-type: none"> •Vilka frågor bör man ställa sig för att kunna formulera en utvärdering? •Vilken nytta kan man ha av formulär som andra använt? •Vad har man redan av information i organisationen? •Metodval •Pröva i liten skala •Dra erfarenheter, hur kan utvärderingens resultat användas? •Tillämpa i större omfattning •Kontinuerlig uppföljning och förbättring av utvärderingsmodellen

Figur 2 Tre vägar mot utvecklingen av en evidensbaserad praktik

Några iakttagelser från att ha prövat vissa forskningslänkar lyftes fram, bland annat visade sig Vårdalsinstitutet ha intressanta artiklar som rörde etik.

Hemuppgift: Var och en går vidare i sin egen takt. En särskild uppgift till ett par deltagare som ville införa nya metoder om att tillsammans med sina medarbetare kartlägga vilka frågor man behövde ställa sig för att ta ställning till att införa nya metoder.

5 Styrning, mål och planer samt brukarperspektiv

Föreläsning 1 (Torbjörn Forkby): Om styrning av placeringar inom den sociala barnvården. Fokus på frågan om mål och arbetsplaner, utifrån en av deltagarnas frågor.

Föreläsning 2 (Elisabeth Beijer): Brukarperspektivet

Hemuppgift: Var och en går vidare i sin egen takt med särskild belysning av hur ett brukarperspektiv kan stärkas.



6 Lärande och lärande organisation

Föreläsning (Theresa Larsen): Lärande – en positiv aktivitet, eller? Lärande kultur i organisationen.

Övning: Använda verktyget ”En lärande kultur inom enheten? - Arbetsgruppens oskrivna regler” ur Socialstyrelsens studiematerial Att leda evidensbaserad praktik – en guide för dig som är chef inom socialt arbete.

7 Implementering

Fokus på hur man sammanställer en brukarenkät som ska spegla införandet av en evidensbaserad metod, utifrån en av deltagarnas frågor.

Film: "Att tänka på vid implementering" (Knut Sundell), från Socialstyrelsens startpaket för introduktion till en evidensbaserad praktik inom socialt arbete.

Föreläsning (Carina Löfström): Om implementering och förändring.

Övning: Utgå från ett eget exempel när du medverkat till att en förändring genomförts. Vad var det som gjorde att processen fungerade väl? Vilka oförutsedda konsekvenser kunde du märka?

8 Det professionella perspektivet

Föreläsning 1 (Elisabeth Beijer): Det professionella perspektivet. Dokumentation och uppföljning/utvärdering. Begrepp och möjliga tillvägagångssätt. Programteori. Exempel från Umeå på struktur för lokal uppföljning (Loke).

Föreläsning 2 (Helene Ardestam): Erfarenheter från Familjehuset i Partille kommun av att ha dokumenterat sina insatser och skapat ett system för effektmätning.

Hemuppgift: Formulera sig utifrån de olika avsnitten av cirkeln. Frågor knutna till respektive avsnitt samt en samlad cirkeldokumentation delades ut.

9 Eget arbete

Dagen hade planerats för att alla skulle få utrymme att på egen hand gå igenom cirkeldokumentationen och formulera sin egen handlingsplan utifrån det.

10 Summering och avslutning

Erfarenheter från brukare av att ha infört kartläggning av riskbruk i en av kommunerna.

Gemensam reflektion över de olika stegen för en evidensbaserad praktik, som i stort följde cirkelns upplägg, och med grund i de frågor som formulerats för det egna arbetet:

Framför allt belyste deltagarna frågor som rörde brukarperspektivet, det professionella perspektivet och vilket stöd man kunde ha från forskningen. Deltagarna betonade det individuella perspektivet i stödet till berörda personer, att insatserna verkligen utformades efter vars och ens behov och förutsättningar samt att det är nödvändigt med systematisk kartläggning och tillgång till olika slags insatser för att åstadkomma individanpassade insatser. Att inte låta metoderna styra lyftes som en viktig aspekt. Samtidigt borde det inte behöva vara så svårt att arbeta mer evidensbaserat, man kan göra saker i små steg. Att exempelvis så som en av deltagarna i cirkeln som prövade en evidensbaserad metod, ställa några få enkla frågor i en enkät till brukarna borde vara lätt att pröva.

Två av deltagarna har kontinuerligt delat med sig av material från cirkeln i den egna personalgruppen och till överordnade chefer i förvaltningsledningen. Man har nu bestämt sig för gemensam dialog i förvaltningsledningen utifrån några av artiklarna och i personalgruppen diskuteras ”forskningsråd” där anställda får särskilt ansvar för att bevaka forskning. Chefen har en viktig roll för att stimulera till detta kunskapsökande, inte minst att det avsätts tid.

FoU i Väst/GR är också en aktör som man kan vända sig till för att få stöd i att söka och formulera kunskap. Yrkesverksamma behöver träna på att verbalisera det man vet och gör och FoU-verksamheten skulle kunna bistå än mer i detta enligt deltagarna.

Deltagarna i cirkeln har samtliga ett chefsansvar och är väl medvetna om att deras roll är särskilt viktig för utveckling och lärande. Det går att komma med idéer som chef men delaktighet och förankring är a och o. Personalen måste få utrymme att tänka själva. Ett sätt som föreslås är att det bildas utvecklingsgrupper som får i uppdrag utifrån definierade problem. Bok- eller läsecirklar är andra relativt okomplicerade sammanhang som man kan bidra till.

Deltagarnas reflektioner över FoU-cirkeln

Gruppen uttrycker sig mycket positivt om att ha deltagit. Det som bland annat lyfts fram är erfarenhetsutbytet och diskussionerna, att upplägget har varvats med föreläsning och dialog. Det har varit struktur – ordning och reda – samtidigt med en tillräckligt flexibel form för att ta vara på det som sker i gruppen. Deltagarna beskriver att de fått nya tankar och möjligheter att vrida och vända på begreppen för att förstå dem i vardagen. Inte minst viktigt har varit att det varit en blandad grupp med chefer från olika slags verksamheter, det har berikat sammanhanget och man har kunnat lära av varandra. Materialet som funnits till varje tillfälle har varit bra och man har värdesatt att det blivit en dokumentation efter varje tillfälle. Cirkelledarna har brytt sig och deltagarna upplever att ledarna försökt att ge var och en hjälp att komma framåt samtidigt med en förståelse för att man som chef har mycket på sitt bord. Det har beskrivits bra exempel som man kunnat tillämpa på hemmaplan. En styrka med cirkeln har varit att den ligger nära vardagens problem och möjligheter.

Om något skulle ha varit bättre så skulle det enligt deltagarna ha funnits mer tid på hemmaplan mellan gångerna och i den inledande informationen skulle denna upplysning varit värdefull.

Några tankar från cirkelledarna efter cirkelns avslut

Det har varit en spännande resa att tillsammans med cheferna som deltagit i cirkeln ta sig igenom olika moment av vad en evidensbaserad praktik kan bestå av och vad de betyder för det praktiska arbetet. Cirkelarbetet har inneburit ett gemensamt utforskande och prövande av tankar i en ömsesidighet. Evidensdiskussionen riskerar att betraktas som överkurs där ”evidensgradering” och ”metoder” skymmer sikten för den mångfald av olika vardagsfrågor som måste hanteras och där det unika mötet med varje person är det centrala.

Diskussion

I den avslutande diskussionen vill vi återknyta och reflektera över de utgångspunkter vi hade för att starta aktiviteter för att stärka en evidensbaserad praktik riktade till enhetschefer, såväl utifrån den cirkel som beskrivs noggrant i detta paper som den kurs som anordnades därefter.

1 *FoU-arbetsformen*. Vi valde i den första aktiviteten FoU-cirkeln som arbetsform, i den andra en kurs med föreläsningar. Kursen kompletterades med tillfälle till fördjupad dialog i

smågrupper och frågor som understödde individuell reflektion för ett avslutande paper. Det visade sig bli ett antal avhopp från kursen, ungefär hälften av deltagarna slutade efter hand. Det skäl som angavs av ”avhopparna” var att arbetssituationen inte medgav att man fortsatte. Kursen gavs samtidigt som Göteborgs Stad genomgick en omfattande omorganisation, bland annat blev 21 stadsdelar 10. Flertalet chefer hade att hantera stora förändringar på hemmaplan och ett antal personer bytte jobb. De som fullföljde kursen uttalade att det mindre format detta ledde till blev mer lämpligt. Då fanns det utrymme till mer dialog direkt vid föreläsningarna. Dialogen var nödvändig för att komma nära frågeställningen om vad evidensbaserad praktik egentligen innebär. Deltagarna uttalade att det var positivt att få vrida och vända på begreppet och brottas med de olika aspekterna av det. Någon uttryckte att ”alla pratar om evidens som att det är självklart vad vi menar, men egentligen har vi aldrig diskuterat begreppet”. Det fanns tankar om att begreppet genom cirkeln/kursen avdramatiserats, mycket görs redan i verksamheten och man fick idéer om vad man borde satsa på framöver. Framför allt framstod uppföljning/utvärdering med grund i systematiska bedömningsinstrument som angelägna utvecklingsområden och det fanns ett stort intresse för att få stöd i detta fortsättningsvis. Att hålla sig à-jour med forskning uppfattades allmänt som ganska svårt. Man var mer hoppfull i att kunna utveckla bättre former för brukarmedverkan. Som ledare har vi blivit stärkta i att FoU-verksamheten verkligen har en stödform att erbjuda. FoU-cirkeln medger en form som är både strukturerad och flexibel, som kan gå nära och som kan bidra till att frågor lyfts på en mer generell nivå, som bidrar till dialog mellan forskare och praktiskt verksamma och som erbjuder en arena för erfarenhetsutbyte.

2 Mellancheferna. Det visade sig vara värdefullt att erbjuda en cirkel för chefer i just denna position. Evidensfrågan fick en praktisk innebörd och nyttofrågan var i fokus. Samtidigt är den organisation som enhetscheferna verkar inom oerhört väsentlig och skulle kunna utvecklas. När vi till exempel föreläst för politiker om evidensbaserad praktik har vi mötts av stort intresse.

3 FoU-kompetensen. I huvudsak använde vi oss av FoU-medarbetare för föreläsningar i de olika avsnitten. Även här blev vi stärkta i att det finns en stor kompetens inom FoU, tillsammans har vi kunskaper inom många områden. Vi har också ett stort kontaktnät och vi kunde enkelt komplettera med föreläsare från universitet, brukarorganisationer och från olika välfärdsaktörer. Deltagarna gavs på så sätt möjlighet att möta spetskunniga personer och i samtalen kunna få en fördjupad förståelse för de olika aspekterna av evidensfrågan, det räcker inte med filmer eller skrifter. Att dialogen betonas i cirkeln har också ett mervärde i sig, det speglar också ett viktigt synsätt på evidensbaserad praktik som i grunden handlar om utveckling och lärande där dialogen är nödvändig. Det skulle också kunna finnas en stor potential om FoU-verksamheterna samarbetar mer, vi skulle kunna bidra med föreläsare till varandra och inspirera varandra än mer inom det här fältet.

4 Använda befintligt material. Det fungerade bra att använda Socialstyrelsens startpaket och annan litteratur från Socialstyrelsen som tagits fram i detta ämne. Dock var det viktigt att materialet kunde användas flexibelt utifrån var vi befann oss i cirkeln och inte utan dialog och kommentarer. Vi tror inte att ett färdigt material räcker, men det är en oerhört värdefull grund.

5 Öppenhet för olika perspektiv. Ett exempel på detta var temat om implementering. Filmen i Socialstyrelsens startpaket visades samtidigt som föreläsaren visade på olika synsätt inom implementeringsfältet, och knöt ihop det med deltagarnas erfarenheter av förändringsarbete och vad som förefaller vara framgångsrikt. Att inte ha en låst, programartad hållning utan låta nyttoaspekten och dialogen vara central har vi funnit vara väsentligt.

6 Nyttiggörandet – att utveckla och förbättra det sociala arbetet för berörda personer. Detta är den centrala utgångspunkten, Trots att evidensbaserat arbete enligt allas förmenande ska vara till för brukarna, kan det lätt uppfattas som direktiv som kommer uppifrån istället för att baseras på brukarnas behov och önskemål om stöd. Att uppfylla ett påbud uppfattas i många

fall mer tveksamt och väcker sällan den entusiasm och intresse för att utveckla socialt arbete, som när en satsning upplevs härstamma från de nära möten och sammanhang som man känner väl till. Det är i praktiken här något av den stora utmaningen för det evidensbaserade projektet i stort, men också om FoU-miljöer ska kunna arbeta mer offensivt för att stärka detta. Det handlar om att finna kopplingar där man faktiskt ser att den evidensbaserade praktiken kan göra skillnad – just i praktiken.

Idag ser vi nya former för utvecklingen av socialtjänstens arbete. Det talas om plattformar och kompetenscentra. Vi inom FoU-enheterna har en självklar plats i detta arbete. Ibland kan möjligen nyhetens lust och behag samt benägenheten att söka vägar som ligger i tiden, glömma av de strukturer och sammanhang som redan byggts upp. FoU-miljöerna skulle i värsta fall kunna bli uppfattade som sådana försök på vägen till att finna andra former. Vi är övertygade om att det går att finna vägar där de erfarenheter som byggts upp inom FoU-miljöerna kring verksamhetsnära lärande och utveckling tas tillvara och ses som viktiga. Med detta paper ville vi lyfta upp ett sådant sätt där vi utgått från en metod som är välkänd inom många FoU-miljöer och tillvaratagit sådana resurser som direkt är knutna till en FoU-miljö. Kanske är den viktigaste erfarenheten av denna satsning att vi faktiskt upptäckt oss själva och lärt oss ta tillvara de resurser som finns tillgängliga och sedan förlitat oss på att utveckling föds genom de på inget sätt nya, men ändå ständigt aktuella formerna: dialog, reflektion och gemensamt sökande.

Referenser

- Alexanderson, K., Beijer, E., Bengtsson, S., Hyvönen, U., Karlsson, P.-Å., & Nyman, M. (2009). Producing and consuming knowledge in social work practice: research and development activities in a Swedish context. . *Evidence & Policy*, 5(2 May).
- Alexanderson, K., Beijer, E., Hyvönen, U., Karlsson, P.-Å., & Marklund, K. (2010). *Paper vid FoU-konferens 2010-09-01*.
- Börjeson, B., Ahrne, G., & Thorén, E. (2003). *Utvärdering av FoU - En studie av FoU-enheter inriktade på individ- och familjeomsorg*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Forkby, T. (2009). Nyttan av forskningsstött utvecklingsarbete i socialt arbete. In T. Tydén (Red.), *Gott & blandat. Om FoU-miljöer i kommuner, landsting och regioner*. Falun: Dalarnas forskningsråd.
- Forsberg, M. (2006). *Kunskap, fördjupning och avtryck i vardagen. En utvärdering av nio FoU-cirklar 2000-2005 vid FoU i Väst/GR*. Göteborg: FoU i Väst/GR.
- Holmstrand, L., & Härnsten, G. (1993). Forskningscirkeln - ett pedagogiskt frirum. *Forskning om utbildning*(1), 9-52.
- Karlsson Vestman, O. (2011). *Utvärderandets konst : att granska FoU-miljöer inom välfärd* (1. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, B. (1997). Forskningscirklar – makt över kunskapandet. I Forsberg & Starrin 1997, ss 50-63. In E. Forsberg & B. Starrin (Red.), *Frigörande kraft - Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia.
- Lundberg, B., & Starrin, B. (1990). "Att gå framåt i cirkel" - Om forskningscirklar och förändringsarbete
In J. Holzhausen (Red.), *Lokal facklig kunskapsuppbyggnad i samverkan med forskare: bidrag till en konferens om forskningscirklar* (sid. 43-66). Stockholm: Arbetslivscentrum.
- SOU (2008). *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren : betänkande*. Stockholm: Fritzes.
- Thydén, T. (2009). *Gott & blandat : om FOU-miljöer i kommuner, landsting och regioner*. Falun: Dalarnas forskningsråd.